

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки і психології

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: Вплив елементів батьківського виховання
на розвиток успішної соціалізації
дитини дошкільного віку

Виконала: студентка V-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
0101 Педагогічна освіта
6.010101 Дошкільна освіта
Ребрик М. Й.

Керівник: Гаврилюк І.Ю.
Рецензент:

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Rebrik Magdolna
Szülői nevelési stílusok, hatásuk a gyermek szocializációs folyamatára
Szakdolgozat

Témavezető:
Gávrilyuk I.

Recenzens:

Beregszász – 2015

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ I Соціалізація як процес формування особистості.....	7
1.1 Особливості сімейного виховання.....	12
Розділ II Вплив сімейного фактора на формування особистості.....	14
2.1 Стили і типи сімейного виховання.....	16
2.2 Характерні помилки сімейного виховання.....	22
2.3 Ментальне психічне здоров'я дитини.....	26
Розділ III. Вивчення впливів сімейного виховання на успішний розвиток дитини в ДНЗ	
№2 ім. Св. Катерини с. Фанчиково.....	33
3.1 Хід проведення дослідження.....	34
3.2 Озброєння батьків знаннями про психічне здоров'я дитини.....	38
Висновки.....	40
Резюме(угорською мовою).....	41
Список використаної літератури.....	42
Додатки.....	44

TARTALOM

Bevezetés	5
I. Fejezet. A szocializáció, mint a személyiség fejlődés folyamata	7
1.1 A családi nevelés jellemzői.....	12
II. Fejezet. A családi faktor hatása a személyiségfejlődésre	14
2.1 a családi nevelés stílusai, típusai.....	16
2.2 A családi nevelés jellegzetes hibái.....	22
2.3. A gyermek mentális és pszichikai egészsége	26
III. Fejezet. Tanulmányozás a családi nevelés hatása a gyermek fejlődésére a Fancsikai 2 számú Szent Katalin Óvodában	33
3.1 A kutatás folyamata	34
3.2. A szülők ismerettel való felvértezése a gyermek pszichológiai egészségéről	38
Összefoglaló(ukrán nyelven)	40
Rezümé	41
Felhasznált irodalom	42
Mellékletek	44

Вступ

Виховання дітей — найважливіша галузь нашого життя. Наші діти — це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію. Наші діти — це майбутні батьки і матері, вони теж будуть вихователями своїх дітей. Наші діти повинні вирости прекрасними громадянами, хорошими батьками і матерями. Але й це не все: наші діти — це наша старість. Правильне виховання — це наша щаслива старість, погане виховання — це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед усією країною», — писав А.С.Макаренко в «Книзі для батьків».[Маценко,2011,45]

Виховання дитини - складний процес, більшість батьків сьогодні переживають серйозні труднощі, і не в силах подолати величезну кількість існуючих проблем. Більшість батьків стикаються з великими труднощами при вихованні дітей. З огляду на тиск і напругу, які щодня відчуває родина, легко зневіритися у свої сили. Ріст числа розлучень, економічна криза, падіння якості освіти — все вносить емоційний вклад у кожную особистість.

Актуальність даної теми полягає в тому, що стосунки між батьками і дітьми завжди викликали багато розмов та інтересів. У міру того як батьки почувають себе все більш виснаженими фізично, емоційно і духовно, їхній душевний стан відбивається на ставленні до дитини. Вона ж – найбільш потребує і вразлива людина нашого суспільства, і більше всього вона має потребу в любові.

Роль батьків у розвитку особистості малюка переоцінити неможливо, адже вони перше оточення, в якому дитина набуває важливого життєвого досвіду, знань про себе і світ. Під її впливом формується основна структура особистості це насамперед уявлення і ставлення до себе, до людей, до світу, яка багато в чому визначає характер та поведінку людини.

Батьківське виховання дієвіше за будь-які педагогічні прийоми і методи, застосовані сторонніми. Тому сім'ї слід звернути увагу на розвиток таких рис, як доброта, справедливість, мужність, прагнення до знань.

Саме батьки можуть установлювати зі своїми дітьми глибокі й неповторні стосунки, які не дано відтворити учителям. Саме від батьків діти дізнаються, хто вони такі, яке їхнє місце в цьому світі, як живе світ, що таке добро і зло. Ніхто не має такого впливу на дітей, як їхні батьки.

Дана тема полягає в тому щоб дослідити які стилі виховання в сім'ї успішні для успішного розвитку особистості дитини.

Кожна родина хоче виховувати свою дитину в атмосфері любові і взаєморозуміння, але на жаль це не завжди вдається, тому що батьківська любов це святе почуття. Найчастіше люблячих батьків вона приводить до гірких парадоксів, до інертності, викликаної надмірною опікою, пасивності, втрати ініціативи, байдикування. А інколи до юнацького протесту, бунту проти міщанського укладу батьків, які нічого не шкодують для них, ідуть на все, проти звички поводитись так само, схилитись перед культом речей, одягу, грошей, власної дачі, автомашини й усякого іншого рухомого і нерухомого майна.

Ось чому дуже важливо як ми виховуємо своїх дітей, наше майбутнє покоління. На мою думку слід звернути увагу на те що ми робимо неправильно і поки не пізно виправити свої помилки, змінити стиль виховання, яка потребує багато часу, сил, і бажання. Адже зазвичай ми напівсвідомо копіюємо ті способи поведінки, які засвоїли від своїх батьків.

Сім'я має сприяти утвердженню особистісної позиції дитини, повинно бути проникнуте повагою до неї. Грубість що до малюка слід цілком виключити.

У даній роботі моя мета і завдання полягає в наступних питаннях:

- висвітлити особливості впливу сім'ї на формування особистості дитини, окреслити типові помилки сімейного виховання та їх вплив на становлення особистості дитини;
- дослідити способи і методи успішного розвитку особистості дитини.

Розділ I Соціалізація як процес формування особистості

У більшості випадків первинна соціалізація дитини відбувається в сім'ї. Жоден соціальний інститут не може серйозно конкурувати з нею у справі формування особистості людини у дитинстві. Саме у родині дитина набуває головних рис своєї особистості, таких, що визначають ті відносно сталі способи, за якими людина поводить з іншими людьми у широкому діапазоні ситуацій. Сім'я є посередником між великим суспільством і дитиною, і вона є головною діючою силою у передаванні культури, її трансляції у часі. Сім'я впливає на формування особистості дитини під час її проходження через найпластичнішу фазу становлення, але часто також і після досягнення зрілості, коли людина зберігає постійні і інтенсивні зв'язки зі своєю батьківською родиною. [Андреева, 1994,106]

Дослідження, проведенні в США, свідчать, що класове становище батьків впливає на методи виховання дітей. Від класового становища залежить не лише кількість грошей, які батьки витрачають на дітей, але й чого вони від них очікують. Із опитувань стає зрозумілим, що після прохання обрати з переліку особистісних рис тих, що найбільш бажані в дитині, представники нижчого класу надають перевагу слухняності і конформності. На відміну від них заможні люди обирають розумність і креативність. Американський соціолог *Мелвін Кон* у 1970-ті роки дав своє пояснення цього феномену. На його думку, люди, що стоять на нижчих щаблях соціальної драбини, звичайно малоосвічені і виконують нескладні роботи, які суворо контролюються. Очікуючи, що їх діти опиняться в такому самому становищі, вони схвалюють слухняність і заради цього можуть навіть практикувати фізичне покарання. Професійна діяльність заможних, більш освічених батьків звичайно вимагає уяви і дає більше свободи. Тому вони намагаються пробудити такі самі якості в своїх дітях. Отже, батьки діють так, щоб спонукати дітей йти по їхнім стопам. [Голованова,2004,75]

Важливі функції у соціалізації відіграють також групи однолітків, або як їх у соціології називають – „групи рівних”. По-перше, групи однолітків забезпечують арену, на якій діти можуть набувати досвіду незалежності від контролю дорослих. В юності групи однолітків стимулюють пошук молодими людьми більшої свободи. По-друге, групи однолітків дають дітям досвід таких взаємовідносин, у яких вони можуть спілкуватися як рівні. На противагу цьому, у світі дорослих діти займають позицію підлеглих, активність яких дорослі спрямовують і контролюють, і діяльністю яких дорослі керують. По-третє, групи однолітків являють собою таку соціальну сферу, в якій позиція дитини не є маргінальною. Тобто, у цих групах діти можуть набувати

такого статусу, у якому їх активність і їх інтереси не є другорядними або несуттєвими, а, навпаки, є головними, і не тільки для них самих, але й для оточуючих. І по-четверте, групи однолітків є механізмом передавання неформальних знань, сексуальної інформації, традицій порушення соціальних норм, забобонів, фольклору, анекдотів, жартів, ігор і т. ін.

Навчальні заклади забезпечують офіційне, свідоме і систематичне навчання. Але школи навчають більшому, ніж вмінням та знанням, зазначеним у навчальній програмі. Навмисно чи ненавмисно, школи передають дітям також так звану приховану програму. Прихованою програмою соціологи називають той комплекс цінностей, ставлень та форм поведінки, що віддзеркалюють домінуючі неформальні орієнтації певної спільноти. Справа в тому, що учні навчаються не тільки під час офіційних занять, але й у взаємодії з усім шкільним оточенням з фізичним середовищем, з тими ставленнями вчителів та інших учнів, які вони справляють один до одного, і з бюрократичною організацією школи. Зміст прихованої програми здебільшого формується вчителями і найчастіше містить у собі цінності середнього класу і його мораль. Вони заохочують такі якості, як працьовитість, відповідальність, свідомість, надійність, старанність, самоконтроль, ефективність і емоційна сталість. [Москаленко,2005,117]

Засоби масової інформації або мас-медіа — це безособові засоби комунікації, спрямовані на велику аудиторію. До них відносять пресу, радіо, телебачення, інтернет. Вони колосально впливають на настанови та поведінку людей. У цілому ЗМІ збагачують життя розважальними і пізнавальними програмами. Вони знайомлять з іншими культурами і спонукають обговорювати поточні проблеми. Але їх роль у формуванні людського життя викликає жваві дискусії. Значна кількість людей проводить за переглядом телепрограм майже половину свого вільного часу. Для дітей дивитися телевізор стає звичною справою ще до того, як вони навчаються читати. Вони проводять біля телевізора стільки ж часу, скільки витрачають на школу та спілкування з батьками. Як наслідок, телебачення робить дітей пасивними, – вони не використовують свої уяви. Водночас тривогу викликає демонстрація через ЗМІ сцен насилля, яке сприяє агресивній поведінці. [Мудрик,200,78]

Крім вищеписаних агентів соціалізації на формування особистості впливають й інші групи, зокрема, релігійні організації, трудовий колектив, армія, соціальні клуби тощо.

Одним із механізмів соціалізації є ідентифікація (від лат. „ототожнювати”) — це процес ототожнення індивіда за певними ознаками з іншими індивідами, соціальними групами тощо.

Ідентифікація та ідентичність.

Людина від народження постійно ототожнює себе з іншими людьми, групами та ідеалами. Вона шукає схожість за певними ознаками: расовими, етнічними, статевими, віковими та ін. Внаслідок ідентифікації людина включається у певні соціальні групи, які, в свою чергу, дають людині культурні зразки, певну позицію у суспільстві та моделі поведінки. При цьому людина набуває ідентичності — усвідомлення людиною себе і власного місця в суспільстві завдяки її включеності в певну мережу смислів, що акумулюються в пам’яті.

Ідентичність завжди припускає як схожість з іншими людьми, так і відмінність від них. Наприклад, якщо людина українець, то вона схожа на інших українців і відрізняється від неукраїнців.

На думку британського вченого П. Престона, ідентичність може розкриватися лише в контексті аналізу трьох взаємопов’язаних моментів: місця дії, мережі та пам’яті. Залежно від конкретної ознаки та ідентифікації себе з конкретною соціальною групою виділяють різні форми ідентичності — гендерну, етнічну, вікову, сімейну, поселенську, релігійну, політичну, тощо. І оскільки соціалізація триває все життя, то і в структурі ідентичності відбуваються постійні зміни. Усюди, де ми приймаємо нову роль або приєднуємося до нової групи, ми навчаємося новим очікуванням та новим ідентичностям. [Голованова,2004,90]

Малі діти розмовляють з ляльками, іграшками, тваринами та іншими речами і позначають їх знаками, надаючи їм ім’я. На якомусь етапі діти навчаються застосовувати знаки для позначення і себе самих. Називаючи себе ім’ям, як називають її інші люди, дитина створює у своїй свідомості особливий об’єкт своїх ставлень — самість (The Self).

Самість - це індивідуальне усвідомлене переживання людиною своєї особистої ідентичності, що є окремою від усіх інших людей та речей.

Інакше кажучи, самість – це усвідомлене людиною своє „Я”, це те уявлення, що людина має про себе, як окрему істоту. Через самість ми здатні спостерігати нашу власну поведінку, реагувати на неї та спрямовувати її тим чи іншим чином. Відчуття самості відрізняє людину як унікальну особу, як особу, відмінну від усіх інших. Через самість людина має можливість визначати своє місце у природному та соціальному

світі та зберігати свою неперервність у часі. Саме це забезпечує основу для ідентичності – для відповіді на питання „Хто Я?”.

Поява та поступовий розвиток самості є центральним процесом в усьому комплексі процесів соціалізації. Самість не надається біологічно, а виникає у ході соціальної взаємодії. Орієнтуючись стосовно інших людей, ми складаємо про них певну думку та очікуємо, що вірогідно вони будуть говорити та робити. Але при цьому ми маємо скласти певну думку і про себе, визначити як інші люди реагують на наші дії, та зрозуміти, що ми збираємося робити далі. Отже, самоусвідомлення будується через усвідомлення відносин з іншими людьми. Механізм соціальної поведінки та механізми самоусвідомлення – майже такі самі. Ми усвідомлюємо самих себе, тому що ми розуміємо інших людей, і ми пізнаємо себе, коли пізнаємо інших людей. [Москаленко,2005,124]

Соціалізація дитини, тобто її входження у світ людей, починається від самого народження. Першою людиною у цьому процесі стає мати. Саме вона віддає дитині більшу частину свого життя, дає перші приклади любові, ніжності, турботи, вчить малюка спілкуватися з іншими людьми.

Жінка здебільшого скеровує виховні впливи родини на дитину. Вона - директор і методист домашньої школи, посередник між: дитиною та світом. Безумовно наука життя, яку викладають близькі та люблячі люди, легше сприймається дитиною, міцніше запам'ятовується.

Для маленького дитини сім'я – це цілий світ. У ньому він живе, діє, робить відкриття, навчається любити, ненавидіти, радіти, співчувати. Будучи її членом, дитина входить у певні відносини з батьками, які можуть опинитися для нього як позитивний, так і негативний вплив. У результаті дитина росте або доброзичливим, відкритим, товариським, або тривожним, грубим, лицемірним, брехливим.

Вплив батьків у розвитку дитини надто велике. Діти, які ростуть у атмосфері кохання, і розуміння, мають менше проблем, пов'язаних із здоров'ям, труднощів із навчанням у шкільництві, спілкуванням з однолітками, і навпаки, зазвичай, порушення відносин між батьками і дітьми веде до формування різних психологічних труднощів і комплексів. [Загвязинский,2006,15]

У розвитку дитини провідна роль належить дорослим. Дитина є соціальною істотою. Потреба у співробітництві з дорослими виникає ще в ранньому дитинстві, коли дорослий цілком забезпечує усі життєві потреби дитини. Він вводить її у навколишній світ, задовольняє одну з головних потреб психічного розвитку — появу нових вражень, передає виховні функції спеціально організованим структурам

(дитячий садок, школа, засоби масової інформації), порушує глибинні зв'язки дорослого світу і світу дітей, поглиблює розрив між ними.

У процесі взаємодії з дорослим формується особиста свідомість дитини. У дошкільному віці вона долає шлях від відокремлення себе від дорослого («Я сам») до відкриття свого внутрішнього життя, тісно пов'язаного із зовнішньою діяльністю. Російський психолог Даниїл Ельконін (1904—1984) довів, що для дошкільника образ дорослого є не образом іншої людини, а образом себе, своєї майбутності, втілення у собі «іншого». З певного моменту розвитку дитина втілює в собі «дві людини» (Вона і Дорослий), і саме внутрішня взаємодія цих «двох людей» стимулює саморозвиток дитини.

Персоніфікований образ дорослого (батьків, педагогів) спонукає дитину робити як дорослий; бути як дорослий; уміти те, що дорослий; жити, як дорослий. При цьому дитині необхідний не просто дорослий, а значущий — такий, який своїми якостями і рисами демонструє не себе, а ідеї та помисли життя дитини.

Потреба в спілкуванні з дорослими розвивається протягом усього дитинства. Як носій суспільно-історичного і культурного досвіду, а згодом і моральний приклад, дорослий є авторитетом для дитини. Дошкільник оцінює свої вчинки, якості, прагне співпереживання і співучасті з дорослим, в усьому його наслідує. На такій взаємній довірі і будується справжнє виховання. Із цього приводу польський педагог Януш Корчак (1879—1942) зазначав, що вихователь, який не сковує, а звільняє, не ламає, а формує, не пригнічує, а підносить, не диктує, а вчить, не вимагає, а запитує, переживає разом з дитиною багато хвилин натхнення.[Лисенко,Кирста,2010,90]

Від дорослого, який прагне позитивно впливати на дитину, вимагається багато знань, творчості і терпіння. Дорослий має бути не лише вихованим, а й здатним до самовдосконалення. Для дошкільника важливим є особливий зв'язок саме з дорослим. І не лише тому, що у цьому віці дитина залежна від дорослого, а й тому, що в неї ще немає тривких і розвинутих взаємин з дітьми. Стосунки дорослого з дитиною, яка потребує уваги до себе, називають «малим інтимним колом спілкування».

Не випадково з усього дитинства найяскравіші спогади залишаються про дошкільний період, коли дитина разом з дорослим освоювала простір дитинства.[Поніманська,2006, 34]

1.1 Особливості сімейного виховання

У сім'ї дитина отримує перші уявлення про себе та інших людей, розвиває необхідні для життя соціальні почуття, навички спілкування і спільної діяльності. Сім'я створює передумови для взаємопроникнення світу дітей і світу дорослих, що є важливим чинником соціалізації особистості. Унікальні виховні можливості сім'ї впливають на людину протягом усього її життя. [Ковбас,Костів,2002,150]

Універсальний, всеохопний, постійний виховний вплив сім'ї на особистість є наслідком дії таких чинників:

1. Безкорислива любов до дитини, яка вселяє їй почуття захищеності, створює атмосферу душевності, соціального і життєвого оптимізму. Взаємини дітей і дорослих у сім'ї є справжньою школою почуттів, найважливішим фактором, що формує емоційно-мотиваційну сферу дошкільника, його ставлення до людей і життя. Все це є важливими передумовами розвитку індивідуальності дитини.

2. Природне включення дитини у найрізноманітніші людські стосунки. Відбувається це передусім завдяки участі дитини у спільних з дорослими видах діяльності. Багатоплановість життєвих ситуацій, які виникають в сімейному житті дитини, неможливо змодельувати в жодній досконалій виховній системі.

3. Багаторольова структура сімейного колективу, яка забезпечує багатогранність, постійність і тривалість його виховного впливу. Цей вплив відбувається у процесі взаємодії дитини і дорослих за найрізноманітніших життєвих ситуацій, щодня повторюється у різних формах.

4. Можливість набуття дитиною позитивного досвіду і переживання негативних почуттів. Усе це відбувається в атмосфері довіри, гуманного ставлення до дитини, які є необхідними для набуття почуття впевненості, відповідальності, вміння долати життєві негаразди, гідно поводитися за будь-яких обставин.

Головне, щоб дитина сприймала сім'ю як фактор її емоційного затишку, внутрішнього комфорту, гарантію того, що за будь-яких умов вона знайде тут розуміння, підтримку і захист. [Поніманська,2006,83]

У сім'ї дитина вперше пізнає почуття ревності, набуває досвіду подолання непорозумінь, вчиться виконувати не лише приємні для себе, а й обов'язкові, необхідні для інших справи. Вона повинна навчитися визнавати свої негативні почуття, уміти тактовно стримувати, вгамовувати їх. Як зауважував П. Лесгафт, "таємниця сімейного виховання у тому і полягає, щоб дати дитині самій розгортатися, робити все самій". Тому дорослі повинні завжди ставитись до дитини з першого дня появи її на світ, як до людини, з повним визнанням її особистості. [Ковальов,2001,95]

Характерною особливістю виховного впливу сім'ї є його первинність. Йдеться про те, що сім'я є першим джерелом цього впливу, а як зазначав Ж. Ж. Руссо, кожен наступний вихователь значно слабше впливає на дитину, ніж попередній. Крім того, процес виховання в сім'ї є більш природним, ніж у виховному закладі. Взаємодія у сім'ї передбачає ширші можливості для дитини бути суб'єктом діяльності, ніж у дошкільних закладах, у яких вона є більш зарегламентованою. [Федоришин,2006,174]

Виховні можливості сім'ї можуть бути реалізовані за наявності відповідних об'єктивних і суб'єктивних умов.

До об'єктивних умов реалізації виховного потенціалу в сім'ї належать:

- рівень матеріального достатку сім'ї (рівень і структура використання доходів, матеріальні умови життєдіяльності);
- забезпеченість дитячими дошкільними закладами, школами, закладами охорони здоров'я;
- кількість і склад (структура) сім'ї.

Суб'єктивними умовами реалізації виховного потенціалу сім'ї є:

- громадянська спрямованість і культура батьків, їхнє прагнення бути авторитетними для своїх дітей, виховувати їх як гармонійних особистостей;
- місце дитини в сімейному колективі, моральний авторитет батьків в її очах;
- загальний культурний потенціал, традиції, моральні та духовні цінності сім'ї;
- педагогічна культура батьків. [Поніманська,2006,28]

Гармонійна взаємодія об'єктивних і суб'єктивних чинників є передумовою формування і розвитку досконалої особистості. Однак з різних причин такої гармонійної єдності не існує. У різні історичні епохи ці причини мають свої специфічні особливості, хоч загалом їх джерела приблизно однакові та й наслідки мало чим відрізняються. Наприклад, соціально-політична, економічна стабільність у суспільстві є передумовою матеріального благополуччя і сприятливого для розвитку дитини морального, психологічного клімату в сім'ї. За таких умов дитина має змогу відкривати для себе й опановувати механізми міжособистісної взаємодії, вчитися поводитися у конкретних життєвих ситуаціях на рівні цивілізаційної культури. Головним у цьому для неї є реальна життєва практика її батьків і родичів. [Лисенко,Кирста,2010,175]

Особливу роль у сімейному вихованні, соціалізації дитини відіграють родинні традиції і звичаї. Вони призначені слугувати зміцненню сімейно-родинних зв'язків як механізму передачі таких особистих і соціальних цінних якостей, як любов, вірність, доброта, взаєморозуміння, щирість. [Поніманська,1999,130]

Розділ II Вплив сімейного фактора на формування особистості

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

Саме в родині закладаються основи ціннісно-мотиваційної сфери особистості, формується її характер. Вплив сім'ї на розвиток особистості залежить від її складу, морально-психологічного клімату, соціальної орієнтації, загальної та педагогічної культури батьків, часу і характеру спілкування кожного з них з дитиною, єдності чи суперечливості вимог до неї, кола сімейних інтересів тощо. [Поніманська, 2006, 310]

Особливе значення для розвитку особистості дитини мають такі умови. Батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, довіра до дитини. Моральний розвиток дитини можливий лише в сімейній атмосфері взаємної поваги і довіри. Діти, які емоційно залежать від батьків і відчують до них велику прихильність, виростають більш совісними порівняно з тими, хто не знав таких відносин. Довірливі, щирі, щирі стосунки сприяють тому, що діти поважають батьків, захоплюються ними і прагнуть бути схожими на них, що в кінцевому рахунку формує в них позитивні моральні якості. Діти, які відчують турботу, любов і довіру батьків, вчаться так само ставитися до інших. [Маценко, 2011, 109]

Стиль батьківсько-дитячих стосунків виступає важливим компонентом результативності виховної діяльності батьків. Найбільш вагоме дослідження типів ставлення батьків до дітей здійснено Діаною Бомрід. На її думку "для того, щоб оволодіти мистецтвом виховання, потрібно навчитися балансувати ступінь контролю за дитиною і духовної теплоти" Отже, однією з відмінностей сімейного виховання від суспільного є емоційна форма відносин між батьками та дитиною. У літературі виділяють наступні критерії аналізу дитячо-батьківського ставлення: ступінь емоційної близькості, теплоти батьків до дитини (любов, прийняття, тепло або емоційне відторгнення, холодність) і ступінь контролю за її поведінкою (високий - із найбільшою кількістю обмежень, заборон; низький - із мінімальними заборонами). [Куликова, 1999, 138]

Батьківський контроль та теплота впливають на прояв дітьми агресії й просоціальної поведінки, формування Я-концепції, інтерналізацію моральних цінностей і розвиток соціальних навичок. Е. Маккобі говорить про те, що ступінь контролю батьків за діями дітей змінюється відповідно до того, як ті, стаючи дорослішими, набувають навиків самоконтролю і відповідальності за свої вчинки. "Теплота й емоційна підтримка з боку батьків є надзвичайно важливою для розвитку відносин з дітьми, для того, щоб викликати у них аналогічні почуття. Те, в якій мірі дитина ідентифікує себе з одним із батьків, залежить від частоти, інтенсивності і близькості їхнього спілкування. Для сина, який проводить більше часу з батьком, вплив останнього буде вирішальним. Аналогічно, дівчинка, якій ближче товариство матері, скоріше ідентифікує себе саме з нею. Завдяки частому й інтенсивному спілкуванню з батьками (особливо якщо воно демократичне) дитина переймає і засвоює батьківські цінності та норми. Однобічний авторитарний вплив батьків призводить до слабких емоційних зв'язків з дітьми і знижує ефективність виховання. [Ковбас,Костів,2002,250]

Сімейна дисципліна впливає на моральний розвиток дітей, коли проводиться в життя не хаотично, а послідовно; коли підтримується за допомогою довірливого спілкування і переконування, а не зовнішнього контролю; коли між дітьми і батьками складаються демократичні стосунки, а не процвітає всездозволеність чи деспотизм. Одним з найважливіших аспектів дисципліни є послідовність дій батьків та їхня взаємна узгодженість. Непослідовність вимог створює в сім'ї нестабільну, нервову обстановку, що, природно, не сприяє моральному розвитку дітей, а іноді призводить до їх ворожості і навіть протиправних вчинків. Батьки, які надають перевагу методу переконування і порадам, справляють більш позитивний вплив, ніж ті, хто суворо контролює дітей. [Булахова,2003,115]

Використовуючи методи, спрямовані на розуміння і внутрішнє прийняття певних цінностей, батьки домагаються їх засвоєння дітьми. Пояснення і заохочення з метою направити чи виправити поведінку дитини сприяють моральному розвитку, у той час як фізичні покарання і постійні дорікання призводять нерідко до антисоціальної поведінки і правопорушень. Батьки, що покладаються на "каральні" методи, не досягають справжньої мети: формування у дітей совісності, уміння плідно спілкуватися і взаємодіяти з оточуючими. Жорстокі покарання, особливо на тлі негативних у цілому відносин, призводять до того, що дитина виростає черстою, байдужою, недисциплінованою. Замість того, щоб виховати чуйність, такі методи послаблюють чутливість, діти звикають боятися і ненавидіти, вони не хочуть піклуватися про інших, не прагнуть заслужити схвалення. Підлітка можна змусити підкоритися, але як тільки загроза покарання ззовні зникає, його поведінка стає потенційно антисоціальною. Зайва поблажливість з боку батьків також веде до відставання в соціалізації

і моральному розвитку дитини, оскільки дітям не допомагають учитися контролювати себе. За відсутності зовнішнього регулювання дитина залишається мов би поза мораллю. Дітям необхідне батьківське керівництво. Без нього вони можуть вирости „зіпсованими” і швидше за все будуть зазнавати репресій з боку ровесників за відсутність поваги до інших людей, самоконтролю, витримки, внутрішнього стрижня. [Маценко,2011,260]

Важливо, щоб батьки самі були моральними людьми, якщо вони прагнуть прищепити своїм дітям моральні норми і цінності. Багаторічні дослідження дорослих, які у підлітковому віці були засуджені за антигромадську поведінку, свідчать, що в період становлення на них найсильніше вплинула антисоціальна поведінка батьків. На жаль, є родини, де складаються несприятливі умови для виховання дитини. До них належать сім'ї, уражені алкоголізмом, з аморальною поведінкою батьків, низьким культурним та освітнім рівнем, поганими житловими умовами та недостатнім матеріальним забезпеченням, конфліктністю у взаєминах між членами родини. До неблагополучних зараховують і зовні благополучні родини, у яких систематично припускаються серйозних помилок в сімейному вихованні внаслідок несприятливих взаємин між членами родини, педагогічної неосвіченості, низького рівня педагогічної культури.

Діти з таких сімей, незважаючи на матеріальний достаток, виростають озлобленими, замкненими, з порушеною вольовою активністю. [Поніманська,2006,210]

2.1 Стилi і типи сімейного виховання

На процес формування особистості дошкільника визначальний вплив має стиль сімейного виховання.

Стиль виховання - спосіб, метод виховання, типова для батьків система принципів і норм, індивідуальних особливостей впливу на дітей. Іншими словами "стиль виховання" - сукупність настанов та відповідної поведінки, яка стосується не конкретної дитини, а характеризує ставлення до дітей взагалі. [Ковбас , Костів, 2002, 330]

Психологічні дослідження дитячо-батьківських стосунків дозволяють визначати різні типи виховання. Так, психолог Е. Шефер розрізняє кілька стилів сімейного виховання: стримування (контроль), терпимість (самостійність, воля), неприйняття (ворожість), прийняття (тепло, любов), що пов'язані, з авторитарним, ліберальним і демократичним стилями.

Найбільшою мірою шкодять дитині непослідовний, змішаний стиль виховання, неузгодженість і суперечливість установок батьків на процес виховання, оскільки

постійна непередбачуваність реакцій батьків позбавляє дитину відчуття стабільності оточуючого світу, породжуючи в неї підвищену тривожність. [Маценко,2011,220]

Провівши дослідження, Д. Баумрінд виділила чотири показники поведінки батьків, що впливають на формування у дітей певних якостей: контроль, вимога зрілості, особливості спілкування, доброзичливість.

Також автором виокремлено *три моделі поведінки батьків*:

Авторитарний;

Демократичний;

Поблажливий.

При авторитарному стилі бажання батька - закон для дитини. Такі батьки придушують своїх дітей. Вони потребують від дитини беззаперечного підпорядкування і вважають за потрібне пояснювати йому причини своїх вказівок і заборони. Вони жорстко контролюють всі сфери життя дитини, причому роблять це коректно. Діти в сім'ях зазвичай замикаються, їх спілкування з батьками порушується. Частина йде на конфлікт, але частіше діти, які ростуть у такій сім'ї, пристосовуються до стилю сімейних відносин також стають невпевненими у собі, менш самостійними.

Демократичний стиль сімейних відносин є оптимальним на виховання. Демократичні батьки оцінюють у поведінці своїх дітей і самостійність, і дисципліну. Вони самі надають йому право бути самостійною у якихось областях його життя; не ущемляючи прав, водночас вимагають продовжувати виконувати обов'язки; вони поважають його думку і радяться з нею. Контроль, заснований на теплих почуттях й розумною турботою звичайно не занадто дратує дітей і часто прислуховуються до пояснення, чому слід робити одне і слід зробити інше. Формування особистості при таких обставин не викликає особливих переживань, і конфліктів.

Поблажливий стиль виховання проявляється в сім'ї як відсутність усіляких відносин між батьками і дітьми, відчуженістю членів сім'ї один від одного. Діти батьків з поблажливим стилем виховання не мають уявлень про соціальні норми поведінки, відчувають себе покинутими і непотрібними. Діти не отримують належної уваги в сім'ї і в зв'язку з цим можуть шукати цю увагу на стороні і найчастіше примикають до асоціальних угруповань таких же дітей. Діти з цих родин у період дорослішання найчастіше потрапляють під поганий вплив та надалі можуть підвести руку на своїх батьків, вони майже не мають ніяких цінностей.[Ковбас, Костів,2002,340]

Безумовно, оптимальним для практики сімейного виховання вважається демократична форма стосунків батьків з дитиною, яка характеризується високим

рівнем вербального спілкування, залученням дітей до обговорення сімейних проблем, урахуванням їхньої думки, готовністю батьків у разі потреби прийти на допомогу дітям, одночасно з вірою в їх успішну самостійну діяльність, адекватним батьківським контролем.

Психологію дитячо – батьківських стосунків багато вивчав Угорський психолог Роншбург Йенов. Він розрізняє 4 стилі батьківського виховання:

- теплий – поблажливий
- холодний – поблажливий
- теплий – обмежений
- холодний – обмежений.

Виховання дитини у *тепло – поблажливому* стилі будується на основі довіри і любові. Такі батьки прислуховуються до своєї дитини, турбуються про своїх дітей і люблять їх. Але якщо мова йде про дисципліну і підпорядкування, вони податливі для них немає ні бмежень ні заборон. В цьому випадку дитина росте у вседозволеності, вона не дотримується ніяких правил поведінки, тому що їх ніколи не наказують, їм нічого не забороняють.

Холодний - поблажливий стиль, це такий тип виховання, в якому батьки не беруть участі у вихованні дітей. Тут батьки не показують ні свою любов, ні підтримку. Їх не цікавить особистість дитини, вони рідко розмовляють з дитиною, ніколи не похвалять за хороші вчинки і за успішні знання. Такі діти виростають замкнутими і часто потрапляють у неприємні ситуації.

Теплий - обмежений стиль відрізняється тим, що цьому стилі батьки занадто люблячі, і турботливі, тут проявляється високий контроль підтримки, додержання всіх правил, який не дозволяє дитині бути самостійному. Тому діти, які виховуються в цьому стилі, врівноважені і вміють за себе постояти у будь - яких життєвих ситуаціях.

Холодно – обмежений стиль характеризується строгістю і непоступливістю. Тут немає місця почуттям, вимоги до дитини дуже сильні, якщо дитина непокірна її покарають. На особистість дитини це дуже погано впливає. Такі діти боязливі, вони важко адаптуються і постійно живуть в тіні дорослого. [Роншбург Й. «Класифікація стилів виховання», <https://krisztamami.wordpress.com/>]

Проаналізувавши класифікації відомих науковців Д.Бомрід, Е.Маккобі, Е.Счіфера, В.Гарбузова, А.Варги, В.Століна за наступними критеріями ступінь контролю та емоційної близькості, міжособистісна дистантність, особливості відношення та прийняття дитини батьками, вважають, що їх можна умовно поділити

на групи: партнерський, дитино центричний, жорсткий, нейтрально-заперечуючий стиль.

Партнерський стиль (демократичний, авторитетний, кооперація), поєднують в собі високий рівень контролю та теплі стосунки між батьками й дитиною, а також прийняття дитини такою, яка вона є. Батьки приймають зростаючу автономію дітей. Вони відкриті до спілкування з дитиною, прислухаються до її думок та побажань в розумних межах. Позитивним є те, що дитина, яка росте в такій сім'ї, користується авторитетом серед однолітків у дитячому колективі, прагне у будь-яких видах діяльності займати лідерські позиції, буде впевненою в собі та матиме хороші успіхи в навчанні. "Оптимально, якщо батьки обмежують автономію дитини і поступово, але цілеспрямовано, прививають відповідні цінності, виробляють "внутрішні гальма", прагнучи при цьому не знівельовати дитячу цікавість, ініціативу та почуття впевненості в собі. Щоб оволодіти цим мистецтвом, батьки повинні збалансувати ступінь контролю та теплоти".

Дитиноцентричний стиль (гіперопіка, "кумир сім'ї", симбіоз, "відносини для двох", "дитина, що замінює чоловіка", "гіперсоціалізуюче виховання") -надмірна опіка, дріб'язковий контроль, пильне стеження за дитиною. Батьки, які так поведуться, в більшості випадків мають підвищений рівень тривожності та різні страхи, вони постійно мають відчуття, що з дитиною повинно щось трапитись. Хоча гіперопіка базується нібито на любові, такий тип спілкування має негативні наслідки - дошкільник росте несамостійним, нерішучим, боязким, часто в дитячих колективах таку дитину ігнорують, не помічають.

Жорсткий стиль (авторитарний, "жорстоке звернення до дитини", "надмірна вимогливість", "авторитарна гіперсоціалізація", "сильна вольова мати"), в основі всіх цих варіантів лежить елемент підкорення. Цей стиль включає в себе високий рівень контролю та холодні стосунки. Батьки, віддаючи накази, прагнуть їх беззаперечного виконання, накази обговоренню не підлягають. Коли ж дитина проявить спротив, то за це вона може бути суворо покарана, вид покарання обирають батьки, фізичне в тому числі. Такий стиль спілкування руйнує психіку дитини. Позбавлення любові і піклування, уваги і турботи, з іншого боку, постійний контроль, докори та насилля формують агресивно налаштовану, апатичну, невпевнену особистість. Використовують цей стиль батьки, які, можливо, теж виховувались авторитарними особистостями, що мають певні психічні розлади, страждають алкоголізмом, наркоманією.

Нейтрально-заперечуючий стиль (індиферентний, ігноруючий, "неприйняття, емоційне відторгнення", бездоглядність, "дитина тягар для матері", "мати з розбитою долею", "сім'я, яка змушена боротися за соціальне та економічне виживання") поєднує в собі низький рівень контролю та холодні стосунки. В основі цих стилів лежать нехтування дитини, відкидання індивідуальних особливостей, відсутність зацікавленості її життям. Батьки не проявляють зацікавленості у вихованні власних дітей, не встановлюють для них жодних обмежень. Вони закриті для спілкування через те, що вони зацікавлені тільки власними проблемами. Поєднання цих критеріїв особливо негативно впливає на психіку дитини, оскільки вона не має відчуття впевненості, потрібності, захищеності в житті. Тієї любові, якої позбавили її батьки, малюкові, буде не вистачати все життя, і дитина шукатиме її в інших людях, дуже добре, якщо ці люди будуть хорошими та авторитетними. В зворотному випадку дитина може схилитися до руйнівного типу поведінки. Слід зазначити, що жорсткий та нейтрально-заперечуючий стилі дитячо-батьківської взаємодії мають руйнівний вплив на особистість дошкільника.[Ковбас,Костів,2002,340]

Період дошкільця, зокрема, є часом формування гендерних уявлень та засвоєння готових моделей гендерної поведінки. Гендерні уявлення -відображення поглядів окремої соціальної групи на те, яким має бути хлопчик чи дівчинка. Гендерні уявлення утворюються під впливом гендерних стереотипів, які в свою чергу, відображені у системі стосунків батьки-діти. Вчені вважають, що стилі сімейного виховання мають беззаперечний вплив на формування гендерних уявлень дитини. Гендерні уявлення є складовою часткою гендерної ідентичності в цілому. Формування гендерної ідентичності відбувається в процесі соціалізації. Усвідомлення дитиною своєї статевої приналежності відбувається поступово. Починаючи з дошкільного віку в дитини формуються відповідні гендерні уявлення, які стають основою гендерної ідентичності в цілому. "Дитина у дошкільному віці не просто має уявлення про зовнішні ознаки хлопчика чи дівчинки, але й знає як вони себе поведуть, у неї формуються статево-рольові настанови, засвоюються гендерні моделі поведінки" Опіраючись на теорію статевої типізації, можна стверджувати, що статева ідентифікація формується завдяки підкріпленню. Тобто батьки, а також інші люди, які оточують дитину, заохочують таку поведінку, яка відповідає статі дитини (у хлопчиків-маскулінну, в дівчаток - фемінну поведінку). На несвідомому рівні це відбувається наступним чином: стилі дитячо-батьківської взаємодії, зокрема, на сімейні взаєностосунки в цілому мають істотний вплив на формування гендерних уявлень дітей дошкільного віку. Від типу

батьківських установок залежатиме розвиток фемінних чи маскулінних якостей особистості.[Говорухін,Кінеджи,2004,308]

Статевонетиповий тип (для хлопчиків) взаємовідносин з дитиною може формувати у хлопчика фемінні риси характеру, особливо, коли роль “диктатора” у сім’ї виконує мати, а батько виконує свою роль формально чи відсутній повністю. Р. Кемпбл на основі своїх спостережень наголошує, що “у добрих батьків виростають мужні сини, у той час як у черствих, надмаскулінних - жінкоподібні”. Формування особистості в неповній сім’ї дезорганізує гендерну ідентифікацію дитини, особливо, коли розлучення відбулось в період 3-4 року. В хлопчиків цей процес значно ускладнений, оскільки вдома - мати, бабуся, в садочку - вихователька, няня, а чоловічих зразків поведінки дуже бракує. “Твердість вимог до маскулінності хлопчиків набула переважно декларативного характеру. Хлопчик у процесі виховання перебуває в переважно фемінному середовищі (мати - вихователька -учителька - начальник) і якими б не були заклики виховання, скільки б хлопчик не чув від жінок, яким повинен рости чоловік, він виховується насамперед як “зручний в обігу для жінок”. Фемінний хлопчик добре вирізняється серед однолітків - має спокійний, м’який, характер, переважно грається в середовищі дівчат нетиповими для хлопчаків іграми, на образи реагує плачем або замикається в собі”.

Статевонетиповий тип (для дівчат) є результатом жорсткого та нейтрально-заперечуючого стилю. Коли в сім’ї авторитарна мати і відсутній батько або він виконує пасивно-присосовницьку роль, проходить ідентифікація дівчинки з матір’ю. В результаті в неї формуються маскулінні риси (рішучість, впевненість, наполегливість). Варто відзначити, що істотно важливим для виховання дитини є не сама присутність чи відсутність батька в сім’ї, а його роль і місце у структурі сім’ї, ставлення до нього та взаємостосунки між батьками. Коли ж батько займає незначну позицію у виховному процесі, користується малим авторитетом чи не має його зовсім, дівчинка несвідомо прагне наслідувати маму, бути такою ж сильною, владною, авторитарною.[Маценко, 2011,160]

Андрогінний тип (для обох статей) формується внаслідок партнерського стилю взаємовідносин, в якому немає чіткого розподілу ролевих обов’язків між членами сім’ї, де один доповнює іншого, де є повна відсутність статоворольових стереотипів та розподілу на статевотипові чи статевонетипові риси характеру. Партнерський стиль сімейної взаємодії дає можливість для розвитку як андрогінної особистості, так і для нормального розвитку фемінності у дівчат та маскулінності у хлопчиків. Андрогінний

тип особистості включає в себе всі позитивні аспекти маскулітності та фемінності, не заперечуючи чи відкидаючи один одного. [Маценко,2011,165]

Гіпергендерний тип (для дівчаток) - формується внаслідок жорсткого, нейтрально-заперечуючого, дитиноцентричного стилю спілкування. Коли в сім'ї батько виконує жорстко-авторитарну, а мати підкорювальну позицію. Відбувається ідентифікація з матір'ю. Усвідомлюючи, що жінки - другорядні, вторинні, слабкі істоти, які не здатні без чоловіка нічого вирішити чи зробити, дитина вибирає таку ж пасивно-нейтральну роль. При гіперопіці також формується слабка дівчинка, яка не вміє брати на себе відповідальність, чи постояти за себе. Така дівчинка матиме перебільшено-жіночні риси -емоційність, невпевненість, м'якість, невизначеність... Добре цей факт можна спостерігати у дитячому садку, така дівчинка не займатиме в іграх лідерських позицій, вона завжди буде на задньому плані. Вона може знати і вміти багато, але заявити про себе не вистачить сміливості.

Гіпергендерний тип (для хлопчиків) - формується під впливом жорсткого, нейтрально-заперечуючого стилю. Ідентифікуючи себе з авторитарним батьком хлопчик має всі шанси, стати "таким же". Особистісними характеристиками гіпермаскулітних чоловіків є егоцентризм, імпульсивні прояви поведінки, неприйняття недоліків та слабкостей іншої людини. [Маценко,2011,172]

Складними та багатограними є відносини у парі "мати-дитина", особливо, коли сім'я є неповною. Згідно з поглядами Ф. Хорвата, "материнська любов виховує чутливість, увагу до людей, вміння співстраждати й допомагати їм, бути надійною і вірною людиною; завдяки матері в дитини розвивається здатність любити, зароджуються джерела альтруїзму, позитивних духовних нахилів". Діти, які не мали достатньо материнського тепла і ласки, самі не вмітимуть любити, вони є емоційно-холодними, тобто відчуватимуть себе обділеними протягом усього життя.

Тип батьківського виховання має істотний вплив на розвиток психіки, зокрема на гендерний розвиток особистості. Наявність стевотипових, стевонетипових, гіпергендерних чи андрогінних властивостей у хлопчика чи дівчинки, насамперед, залежить від системи дитячо-батьківських стосунків. [Чодороу,2002,137]

2.2 Помилки сімейного виховання

У батьківській праці, як і в усьому іншому, можливі і помилки, і сумніви, і тимчасові невдачі, поразки, що змінюються перемогами. Виховання в родині - це те ж життя, і наша поведінка і навіть наші почуття до дітей складні, мінливі і суперечливі.

До того ж батьки не схожі один на одного, як не схожі один на іншого діти. Відносини з дитиною, так само як і з кожною людиною, глибоко індивідуальні і неповторні.[Бодалева, Столина,1998,144]

Політична, соціально-економічна нестабільність деструктивно впливають на соціальне самопочуття сім'ї, породжують нервозність, апатію, соціальний песимізм дорослих або їх гіпертрофоване ставлення до матеріальних чинників буття, що неминуче позначається на формуванні внутрішнього світу дітей. Адже, переймаючись пошуком джерел існування або нагромадженням багатства, батьки все менше приділяють уваги моральним чинникам функціонування сім'ї. Із матеріальними аспектами пов'язаний авторитет батька в сім'ї, оскільки він за традиційним розподілом тендерних ролей відповідальний за це. Нерідко зниження його авторитету у складні періоди життя пов'язане з не цілком тактовною поведінкою матері. Часто батьки або хтось один із них змушені шукати заробітків далеко від дому, що породжує властиві неповним сім'ям проблеми, передусім позбавляє дітей спілкування, душевного тепла, зразків соціальної поведінки.[Ковбас,Костів,2002,170]

За твердженням психологів, неповна сім'я є одним із найпотужніших джерел психогенних переживань особистості (неврозів, гострих афективних реакцій, ситуативно обумовлених порушень поведінки). Психічно травмує дітей розлучення батьків та їхня боротьба за дитину чи, навпаки, збайдужіння до дитини одного з них. Розлучення породжує проблему дозованого спілкування, задарювання дитини як засіб підтвердження любові до неї та інші болісні явища. [Булахова,2003,180]

Відчуття дошкільником неповноцінності сім'ї, в якій він виховується, може позначитися на його статевій соціалізації, розвитку очікувань стосовно власної майбутньої сім'ї. У дівчинки формується підсвідоме уявлення про те, що без батька її діти можуть обійтися, тобто повноцінна сім'я не стає головною цінністю її життя. Хлопчик за такої ситуації має матір за зразок чоловічої поведінки у сім'ї, оскільки вона перебирає на себе роль захисника, хазяїна, створювача і розпорядника матеріальних благ. За таких умов він виростає малоініціативним, несміливим, йому не вистачає необхідних для дорослого життя чоловічих (маскулінних) якостей, що в майбутньому плодитиме проблеми формування його дітей. [Говорухін,2002,260]

Зі специфічними труднощами пов'язане виховання дітей у молодих сім'ях, що зумовлене недостатньою моральною, психологічною, соціальною зрілістю учасників подружжя. Збідненим, нерозвиненим є їх розуміння своєї ролі в житті дитини, відповідальності за її виховання. І навіть щирі їхні старання щодо цього наштовхуються на відсутність життєвого досвіду, знань, уміння терпляче, послідовно

і наполегливо дорослішати разом із своєю дитиною. Труднощі виховання дітей у молодих сім'ях полягають у:

- нерозумінні батьками самоцінності дошкільного дитинства, його значення для формування особистості дитини;

- несформованості у батьків педагогічної рефлексії — вміння аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини педагогічних помилок, неефективності методів, які вони використовують тощо;

- орієнтації на виховання з дитини “генія”, намагання реалізувати в дитині власний невикористаний, як вони вважають, потенціал, упущені ними життєві шанси.

Особливо збагачує виховний потенціал сім'ї участь у вихованні дітей представників різних поколінь (бабусь, дідусів), які мають більший життєвий досвід, більше вільного часу, ніж батьки. За правильної поведінки батьків стосунки їхніх дітей з бабусями і дідусями є емоційно близькими. Адже часто дідусі й бабусі ласкавіші у спілкуванні з онуками, ніж батьки, а ті їм платять за це довірою, виявляють непідробну турботу, піклуються про них, розвиваючи в собі при цьому такі важливі для особистості людські якості, як доброта, чуйність, щирість. [Макаренко,1990,356]

Старше покоління більше орієнтоване на те, щоб онуки повноцінно проживали своє дитинство, батьки здебільшого розглядають дошкільний вік своїх дітей як підготовку до успіхів у дорослому житті, намагаючись урізноманітнити її заняттями іноземними мовами, спортом, музикою та ін. Там, де існує гармонія поглядів і впливів на розвиток, становлення дитини, вона має найбільше шансів повноцінно сформуватися як гармонійна особистість. [Стельмахович,1996,180]

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті. Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Існує ряд помилок, яких нерідко припускаються батьки у вихованні малюків. Зокрема, однією з найважчих частин виховання є здатність батьків правильно реагувати на прояви дитячого гніву, плачу тощо. Більшість батьків неправильно реагують на гнів дитини, що приводить до поганих наслідків. Коли дитина впадає в гнів, то в її розпорядженні є лише два можливих способи виразити свої почуття — дія і слово. В обох випадках батькам важко реагувати адекватно.

Існує й інша помилка, у яку впадають батьки: зіштовхуючись з дитячим гнівом, вони вибухають і перекидають вантаж свого власного гніву на вже розсерджену дитину. У такій ситуації діти безпомічні. У них немає захисту проти батьківського гніву. Звичайний приклад — груба догана, типу “Я не бажаю, щоб ти коли-небудь ще так поведився (чи так із мною розмовляв)! Запам'ятай це!” Коли мати чи батько кричать на дитину, вони, таким чином, позбавляють її можливості виразити свій гнів нормальним способом, і, як було зазначено раніше, дитина змушена стримувати свій гнів усередині себе, додавши до нього і батьківський. Пасивно-агресивні способи вираження гніву — способи ухильні, підступні і руйнівні для особистості самої дитини. [Усатенко,2002,315]

Необхідно робити усе можливе, щоб бути добрими до дитини й у той же час виявляти виправдану твердість. Якщо можна двома словами визначити правильний підхід до виховання, то от ці слова: доброта і твердість.

Так, навчити дитину правильно виражати свій гнів важко, але це один з найважливіших обов'язків батьків у наш час. Плач і гнів дитини викликають у батьках іноді сильні щиросердечні обурення саме з цієї причини, тому так важко буває із собою керувати і піти-понестися по старій доріжці, накричати, покарати, як-небудь заткнути дитину - наскільки боляче душевно його слухати і мирно дозволяти конфлікти.[Бодалева,Столина,1998,260]

Зачароване коло. Методика Солтер саме звернена до тих людей, що горять бажанням розірвати це коло і знайти в особі своїх дітей щиросердечних друзів і соратників. Потрібно самим навчитися не боятися своїх почуттів, а просто чесно їх переживати, і при цьому дозволити робити те ж саме дітям, що набагато краще дорослих уміють чесно переживати і навчити їхній також не боятися. Часто ми задаємо собі питання, чому наші діти з нами такі "розпещені" і примхливі - плачуть, воляють, вимагають занадто багато, а з чужими - немає. А тому, що маленькі діти люблять своїх батьків без пам'яті і безумовно і саме з ними хочуть безпечно висловити свої почуття. І воляють вони по безглуздох причинам, використовуючи як привід. Якщо провести експеримент і поспостерігати за своїми дітьми, як, наплакавши досхочу, вони забувають про свої дурні претензії, вони просто не можуть вам пояснити про свій важкий день у садочку, коли їм сказали образливе слово, не виходило щось чи просто упали з гірки, злякалися і не було можливості поплакати на місці в досхочу.[Прохорова,2007,184]

Капризи і некерованість - знак того, що дитині не вистачає любові, ласки, уваги, вона не зігріта теплом батьківських сердець. Якщо батьки зіштовхуються з

неслухняністю і капризами свого чада, виходить, прийдеться прикласти деякі зусилля, щоб з цим справитися. А точніше - щоб навчитися любити свою дитину по-справжньому. Є чотири способи вираження любові до дитини: контакт очима, фізичний контакт, пильна увага і дисципліна. [Усатенко,2002,120]

Здавалося б, найпростіше виразити свою любов до дитини ласкавим дотиком. Проте разючий факт: дослідження показали, що більшість батьків доторкаються до своїх дітей тільки по необхідності: допомагаючи одягтися, сісти в машину й ін. Рідко можна зустріти батька, що просто так, без усякого приводу скористається з можливості ласкаво доторкнутися до своєї дитини: обійняти за плечі, погладити по голові, провести рукою по волоссю і т.п. В області виховання дітей дисципліна - це тренування розуму і характеру дитини, для того щоб малюк став самостійним, який уміє володіти собою, гідним і конструктивним членом суспільства. Сюди входять: гідний приклад дорослих, вказівки, прохання, навчання, забезпечення малюку самому можливості учитися і набиратися різного життєвого досвіду. Не слід вимагати, щоб діти безмовно займали своє крихітне і дуже незначне місце в цьому світі.

Дитина повинна мати можливість невимушено виражати свої думки і почуття, пропозиції, пробувати себе й учитися самій. Найвідоміший і визнаний багатьма батьками фахівець в області виховання і дитячо-батьківських відносин Аллан Фромм вважає, що найкращим способом є наступний: як тільки дитина починає вередувати, відкрийте йому свої обійми, запевніть його у своїй беззастережній і безумовній любові і постарайтеся відвернути його від капризу, що так розбурхав його. Однак не винагороджуйте маля нічим, крім люблячого погляду, ласкавого дотику і доброзичливої уваги. [Прохорова,2007,230]

2.3 Ментальне психічне здоров'я дитини

Сучасна наука стверджує, що сім'я – це одна з найбільш складних психологічних систем, у вивчення яких входить весь діапазон внутрішньосімейних відносин, серед яких подружні відносини є центральною ланкою сімейних відносин. Дошкільний вік характеризується найсильнішою залежністю від дорослого, і проходження етапу становлення особистості багато в чому визначається тим, як складаються відносини дитини з дорослим. Усвідомлена чи неусвідомлена батьківська і педагогічна автори-тарність породжує у дошкільнят дефіцит неординарності, почуття власної гідності, невпевненість у собі і багато інших якостей, що ускладнюють сприятливе становлення особистості. [Лисенко,Кирста,2010,220]

Стиль відносин дорослих до дитини впливає не тільки на становлення тенденції до певного стилю дитячого поведіння, але і на психічне здоров'я дітей; так, невпевненість дитини в позитивному ставленні до себе дорослого або, навпаки, впевненість саме в неактивній оцінці її як особистості провокує подавлену агресивність, якщо дитина сприймає відношення дорослого до себе як негативне, то спроби дорослого спонукати дитину до спілкування викликають у нього стан зняктовіlosti і тривоги. Тривалий дефіцит емоційного співзвучного спілкування навіть між одним з дорослих і дитиною породжує невпевненість останньої в позитивному відношенні до нього дорослих взагалі, викликає почуття тривоги і відчуття емоційного неблагополуччя. [Петлюк,2013,320]

Під впливом досвіду спілкування з дорослими в дитини не тільки формуються критерії оцінки себе та інших, але і зароджується дуже важлива здатність співчувати іншим людям, переживати чужі прикрощі та радості як власні. У спілкуванні з дорослими і однолітками він вперше усвідомлює, що потрібно враховувати не тільки свою, але і чужу точку зору. Саме з налагодженої системи взаємин дитини з дорослим і починається орієнтація дитини на інших, тим більше що вона також потребує визнання оточуючих людей. [Поніманська,2006,280]

У дошкільному дитинстві фактично складається особистість, самосвідомість і світовідчуття дитини. Ці процеси, в першу чергу, обумовлені загальним психічним розвитком, формуванням нової системи психічних функцій. Переоцінити значення дорослого і головне, спілкування з дорослим для психічного розвитку та психічного здоров'я дитини важко. Саме з близькими дорослими (мамою, татом, бабусею та ін.) дитина зустрічається на перших етапах свого життя, і саме від них і через них знайомиться з навколишнім світом, вперше чує людську мову, починає опановувати предметами і знаряддями своєї діяльності, а в подальшому і осягати складну систему людських взаємин. Відомо чимало прикладів, коли діти, з якихось причин позбавлені можливості спілкуватися з дорослими перші кілька років свого життя, потім так і не змогли навчитися «по-людськи» мислити, говорити, не змогли адаптуватися в соціальному середовищі.

Настільки ж яскравим прикладом є феномен «госпіталізації», при якому взаємодія дитини з дорослим обмежується лише формальним доглядом за дітьми і виключається можливість повноцінного емоційного спілкування між дитиною і дорослою людиною (це відбувається при переміщенні дитини раннього віку в будинок дитини). У повсякденному житті дитина оточена увагою і турботою найближчих дорослих, і, здавалося б, не повинно бути приводів для занепокоєння.

Однак і серед дітей, які виховуються в родині, спостерігається досить високий відсоток психічних захворювань, в тому числі неврозів, поява яких зумовлена не спадковими, а соціальними факторами, тобто причини захворювання лежать у сфері людських взаємин.[Петлюк,2013,360]

Крім того, за даними В. А. Колегової, А. І. Захарова та інших дослідників, найбільше число неврозів спостерігається у старшому дошкільному віці. Тому батькам з перших років життя дитини необхідно брати до уваги можливість появи відхилення в нервово-психічному розвитку дітей і знати причини, що викликають таке відхилення. Неврози у дітей не виникають, якщо батьки вчасно справляються зі своїми особистими проблемами і підтримують теплі взаємини в сім'ї, люблять дітей і добрі до них, чуйні до їхніх потреб і запитів, прості та безпосередні у зверненні, дозволяють дітям висловлювати свої почуття і вчасно стабілізують у них нервові напруження, діють погоджено в питаннях виховання, приймаючи до уваги відповідні орієнтації й захоплення дітей. Діти хворіють неврозами під впливом несприятливих обставин, до яких неможливо адаптуватися і які неможливо перенести безболісним чином. Наприклад, дитина не може перенести розлуку з матір'ю і звикнути до ясел, конфлікти в родині і блокада емоційних потреб, напруга в результаті надмірної стимуляції, інтенсивних обмежень або непослідовного відношення дорослих.[Бодалева, Столина,1998,287]

При невротичному захворюванні відбувається непродуктивна витрата наявних психічних засобів, ресурсів і можливостей, їх подальше перенапруження і хворобливе ослаблення в цілому. При цьому наростають занепокоєння й емоційна нестійкість, з'являються або посилюються вегетосудинні і соматичні порушення, знижується витривалість і опірність організму. У психологічній літературі виділені і досить глибоко проаналізовані чинники, що мають вплив на психічне здоров'я дитини і, зокрема, на виникнення невротичних реакцій. Більшість з цих факторів носять соціально – психологічний, соціально – культурний та соціально – економічний характер.[Петлюк, 2013,296]

Соціально-психологічний фактор – це гармонія подружніх взаємин, сімейного виховання, дитячо-батьківські відносини. Діти-дошкільнята мають дуже тісний емоційний зв'язок з батьками (особливо з матір'ю). Це не означає потребу в залежності від батьків, а значить потреба в любові, повазі, визнанні. У цьому віці у дитини немає досвіду емоційного міжособистісного спілкування, вона не розуміє причини конфліктів між батьками, не може висловити власні почуття. Сварки батьків сприймаються як сигнали небезпеки, дитина відчуває себе винуваною. Часті

конфлікти між близькими дорослими викликають у дитини почуття невпевненості, занепокоєння, емоційної напруги, які можуть вилитися в компенсаторну поведінку, капризи, істерики, негативізм і т.д.[Шнейдер,2000,320]

На дітей впливають не тільки навмисні і цілеспрямовані виховні впливи, але в рівній або навіть більшою мірою всі особливості поведінки батьків. Подібно до того, як неповторна особистість кожної людини, індивідуальні відносини між подружжям, настільки ж складні і відносини батьків до своєї дитини, неоднозначні стилі сімейного виховання. Вченими виділяються 3 типи дітей, характер яких відповідає певним методам виховної діяльності їхніх батьків.

Авторитетні батьки – ініціативні, товариські, добрі діти. Авторитетні ті батьки, які люблять і розуміють дітей, вважаючи за краще не карати, а пояснювати, що добре, а що погано, не побоюючись зайвий раз похвалити. Вони вимагають від дітей осмисленої поведінки і прагнуть допомогти їм, чуйно ставлячись до їхніх запитів. Разом з тим такі батьки, зазвичай, виявляють твердість, стикаючись з дитячими капризами, а тим більше з невмотивованими спалахами гніву. Діти таких батьків, як правило, допитливі, намагаються обґрунтувати, а не нав'язати свою точку зору, вони відповідально ставляться до своїх обов'язків. Їм легше дається засвоєння соціально прийнятних і заохочуваних форм поведінки. Вони більш енергійні та впевнені в собі, у них краще розвинені почуття власної гідності і самоконтроль, їм легше вдається налагодити хороші відносини з однолітками.

Авторитарні батьки - вважають, що дитині не слід надавати занадто багато свободи і прав, що вона повинна всьому підкорятися їх волі, авторитету. Не випадково ці батьки в своїй виховній практиці, прагнучи виробити у дитини дисциплінованість, як правило, не залишають їй можливість для вибору варіантів поведінки, обмежують її самостійність, позбавляють права заперечувати старшим, навіть якщо дитина права.

Авторитарні батьки найчастіше не обґрунтовують свої вимоги. Жорсткий контроль над поведінкою дитини – основа їх виховання, яке не йде далі суворих заборон, доган і нерідко – фізичних покарань. Найбільш поширений спосіб дисциплінарного впливу – залякування, погрози. Такі батьки виключають душевну близькість з дітьми, вони скупі на похвалу, тому між ними та дітьми рідко виникає почуття прихильності. Однак жорсткий контроль рідко дає позитивний результат. У дітей при такому вихованні формується лише механізм зовнішнього контролю, розвиваються почуття провини або страху перед покаранням і, як правило, занадто слабкий самоконтроль, якщо він взагалі з'являється. Діти авторитарних батьків важко встановлюють контакти з однолітками із-за своєї постійної настороженості, і навіть

ворожості до оточуючих. Вони підозрілі, похмурі, тривожні і внаслідок цього – нещасні.

Поблажливі батьки – імпульсивні, агресивні діти. Як правило, поблажливі батьки не схильні контролювати своїх дітей, дозволяючи їм робити, як заманеться, не вимагаючи від них відповідальності і самоконтролю. Такі батьки дозволяють дітям робити все, що їм захочеться, аж до того, що не звертають уваги на спалахи гніву та агресивну поведінку, в результаті яких трапляються неприємності. У дітей виникають найчастіше негаразди з дисципліною, нерідко їх поведінка стає просто некерованою. Зазвичай батьки приходять у відчай і реагують дуже гостро – грубо і різко висміюють дитину, а в поривах гніву можуть застосовувати фізичне покарання. Вони позбавляють дітей батьківської любові, уваги і співчуття.

Отже, можна виділити чотири параметри відносин батьків з дитиною, які здійснюють найбільший вплив на психологічний розвиток та психічне здоров'я дитини: – батьківський контроль: при високому рівні батьки воліють мати великий вплив на дітей, здатні наполягати на виконанні своїх вимог, послідовні в них. Контролюючі дії спрямовані на модифікацію проявів залежності у дітей, агресивності, розвиток ігрової поведінки, а також на більш досконале засвоєння батьківських стандартів і норм; – батьківські вимоги, які спонукають до розвитку у дітей зрілості. [Прохорова 2007,284]

Батьки намагаються, щоб діти розвивали свої здібності в інтелектуальній та емоційній сферах, міжособистісному спілкуванні, наполягають на необхідності та праві дітей на самостійність;

– способи спілкування з дітьми в ході виховних впливів: батьки прагнуть використовувати переконання, щоб домогтися слухняності, обґрунтовують свою точку зору і одночасно готові обговорювати її з дітьми, вислуховують їх аргументацію. Батьки з низьким рівнем частіше вдаються до криків, скарги та лайки;

– емоційна підтримка: батьки здатні висловлювати співчуття, любов і тепле відношення, але дії і емоційне ставлення спрямовані на сприяння фізичному та духовному зростанню дітей, вони відчують задоволення і гордість за успіхи дітей . Благополучність дитини залежить від наявності в батьківському відношенні всіх чотирьох вимірів – контролю, вимогливості до соціальної зрілості, спілкування та емоційної підтримки, тобто оптимальною умовою виховання є поєднання високої вимогливості та контролю з демократичністю і прийняттям. [Шнейдер,2000,330]

Методи виховання у матерів і батьків нерідко суперечливі, неузгоджені. Все це призводить до того, що у дітей не виникає бажання засвоювати соціально прийнятні

форми поведінки, не формується самоконтроль і почуття відповідальності. Вони всіма силами уникають чогось нового, несподіваного, невідомого – зі страху, що призіткненні з цим новим не зможуть обрати правильну форму поведінки. Оскільки у них не сформульоване почуття незалежності і відповідальності, діти імпульсивні, а в складних ситуаціях агресивні. Вони відрізняються незрілістю суджень, постійним невдоволенням, низьким рівнем самоконтролю, заниженою самооцінкою. Їм нелегко впоратися зі своєю імпульсивністю та зарозумілістю, тому друзів у них, як правило, мало або взагалі немає. З дитинства хлопчикам протиставляють дівчаток як слухняних і працьовитих. Дівчатка раніше становлять моральні і соціальні норми, вони більшою мірою, ніж хлопчики, орієнтовані на дорослого. Виховний тиск на дівчаток менший, ніж на хлопчиків, до поведінки дівчаток дорослі більш терпимі, хлопчиків суворіше карають. За даними психологів і психіатрів, батьки хлопчиків звертаються за допомогою в кілька разів частіше, ніж батьки дівчаток. Для цього є і психологічні й біологічні підстави.[Макаренко,1997,310]

Нервова система хлопчиків більш вразлива, вони більше страждають від нестабільності в сім'ї, травм обстановки. Для хлопчиків особливо небезпечна ізоляція батьків від виховання. Якщо хлопчик не знаходить у батька еталона чоловічої поведінки і при цьому залежить від сильної й енергійної матері, він виростає психологічно безстатевим, нерішучим, боїться життя. Дівчатка, навпаки, стають більш агресивними і забіякуватими. У них розвиваються чоловічі риси характеру: вони рвуться в лідери, прагнуть керувати іншими дітьми. Іноді у них з'являються чоловічі звички, вони курять, лаються. Отже, конфліктна, напружена обстановка робить дитину нервовою, плаксивою, неслухняною, агресивною. Тертя між подружжям, як правило, травмуючим чином впливають на дитину.

Соціально-культурний фактор обумовлений прискоренням темпу життя, дефіцитом часу, завантаженістю батьків, їх невротизацію. Причому батьки найчастіше не готові вирішувати свої власні проблеми за допомогою фахівців, в даному випадку психолога. Проблеми нарастають, як сніжний ком, в який занурюється і дитина.

На емоційну атмосферу в сім'ї, а отже, і на психофізичне благополуччя дитини, впливають і соціально-економічні чинники, такі як незадовільні житлово-побутові умови, зайнятість батьків, ранній вихід матері на роботу, влаштування дитини в ясла або звернення до послуг няні, рання розлука з матір'ю. Якщо вони часті і тривалі, нарастає потреба дитини в материнській прихильності, що може призвести до невротичних реакцій, і навіть до затримки психофізичного розвитку малюка. [Леонтьєва,199,144]

З настанням ери загальної комп'ютеризації люди перестали повноцінно спілкуватися, що не може не впливати негативно на розвиток дитини дошкільника. У багатьох сім'ях, на превеликий жаль, немає ритуалу вечірнього чаю для всієї родини з обговоренням прожитого дня; книги батьки практично не читають, в кращому випадку ставлять диск з улюбленим мультфільмом або музикою. Але ніщо не замінить дитині тепло маминого голосу, її ласкаві руки. Батьки завжди повинні знаходити час для живого спілкування з дитиною. Важлива не кількість, а якість проведеного разом часу.

Психічне здоров'я дитини розглядалося вченими як складне утворення, що включає не тільки психофізіологічний аспект, але й наявність духовності, ідентичності, внутрішньої свободи. Базисним компонентом психічного здоров'я дитини є її емоційне благополуччя в умовах сімейного спілкування. Встановлена залежність дитини від емоційного стану найзначущих для неї людей – батьків. [Титаренко,1987,176]

Однією з базових умов збереження психічного здоров'я дитини є гармонічні відносини між подружжям. Ідентичність дозволяє дитині відчувати єдине «Ми», яке створює для дитини відчуття впевненості, повноцінності, самодостатності.

Світова практика психологічної допомоги дітям та їх батькам показує, що навіть складні проблеми виховання цілком вирішувані, якщо вдається встановити сприятливий стиль спілкування та виховання в сім'ї. Як правило, діти засвоюють зразки поведінки своїх батьків і набувають переконаність в їх ефективності, тому стиль батьківського виховання мимоволі відбивається в психіці дитини і в майбутньому може застосовуватися в якості виховання уже своїх дітей. Таким чином, з покоління в покоління відбувається соціальне наслідування стилю виховання. Отже, сучасні батьки відповідальні за виховання не тільки своїх дітей, але й наступних поколінь. [Божович,1998,150]

Розділ III. Вивчення впливів сімейного виховання на успішний розвиток дитини в ДНЗ №2 ім. Св. Катерини с.Фанчиково

Своє дослідження я проводила у Фанчиківському ДНЗ №2 ім.СВ Катерини, де я працюю. Наш садочок знаходиться в селі Фанчиково, що на Виноградівщині.

Фанчиківський дошкільний навчальний заклад №2 імені Святої Катерини заснований у вересні 2003 року релігійною громадою римсько-католицької церкви села Фанчиково, Виноградівським Соціально- Каритативним Центром за одобрення Фанчиківської сільської ради та відділу освіти Виноградівської РДА.

Дошкільний навчальний заклад розпочав свою діяльність з однією групою, в якій виховувалось 25 дітей, віком від 3 до 6 років, угорською мовою навчання. У 2006 році дошкільно навчальний заклад став приватним, за відсутності грошей Соціально-Каритативного Центру. Спонсорами закладу стали Закарпатська Місія Францисканців, Мукачівський Каритативний Центр. Засновниками залишалася релігійна громада римсько-католицької церкви села Фанчиково, Фанчиківська сільська рада, Соціально-Каритативний Центр міста Виноградова. Оскільки заяв стало все більше, а місць було недостатньо, у 2007 році була відкрита друга група в приміщенні, орендованому від релігійної громади римсько-католицької церкви села Фанчиково на 15 вихованців.

У вересні 2008 року відкрито третю групу у приміщенні, орендованому від релігійної громади реформатської церкви села Фанчиково на 25 вихованців. Оскільки дітей стало все більше, обслуговуючий персонал зростав, а коштів все нехватало для утримання закладу, за клопотанням батьківського комітету та за згодою релігійної громади римсько-католицької церкви села Фанчиково, у 2009 році засновано Фанчиківський навчальний заклад №2 ім. Святої Катерини Виноградівського району, Закарпатської області. На сьогоднішній день у дошкільному навчальному закладі функціонують три групи загального розвитку, в яких нараховується 90 дітей. Групи комплектуються за віковими ознаками: раннього віку—24 вихованці, різновікова—34 вихованці, старша—32 вихованці.

Колектив Фанчиківського дошкільного навчального закладу №2 імені Святої Катерини нараховує 20 чоловік: 1 завідувач, 6 вихователів, 1 муз.керівник, 1 медична сестра, 4 помічники вихователів, інші 7—технічний персонал.

У групі, в якій я працюю, нараховується 32 діточок віком 5 - 6 років. Кожна дитина як особистість, має свої переваги і недоліки. Одна дитина любить бути завжди у центрі уваги, розповідати про все, а друга старається бути непомітною, замкнутою. Мимовільно спостерігаючи за поведінкою дітей ми вже можемо зробити висновок який стиль виховання застосовують батьки на практиці. Більшість батьків свято переконані, що вони гарні батьки. Про своїх дітей одні батьки розповідають сторонім лише хороше, а другі – не соромляться жалітися на них. Стосунки батьків і дітей – вічна проблема, з якою зіштовхується кожне покоління. Чому в одних сім'ях - мир і спокій, а в інших – сварки крики і скандали? Якими бачать діти своїх батьків? На всі ці запитання є безліч відповідей, але правильне виховання має бути тільки одне. Для кожної сім'ї притаманний свій стиль виховання і батьки переконані, що цей стиль є найкращим для їхніх дітей.

Моя мета полягає в наступному - довести до відома батьків через результати анкетування, який стиль виховання найефектніший і сприятливіший для виховання їхньої дитини. Для усвідомлення батьками стилів на успішний розвиток дитини, я проводила анкетування, у старшій групі де я працюю. На мою думку, саме за допомогою анкетування ми зможемо більш конкретніше розібратися в характерних ознаках, що притаманні кожному стилю виховання.

3.1 Хід проведення дослідження

У пошуках методичних матеріалів та літератури я знайшла у журналі «Психолог» хорошу статтю з анкетною, що мала назву «Типи і стилі виховання». Цю анкету використовувала у своїй роботі з батьками психолог Розтоківської ЗОШ І- ІІІ ст. п Галина Джуряк.[Психолог,травень,20,2011]

Прочитавши цю методику я вирішила її використати у своєму дослідженні. За допомогою анкетування через підрахунок результатів я зможу визначити, який стиль виховання більш притаманний та застосовується у вихованні діточок моєї групи.

На початку спільної роботи з батьками я ознайомила їх із стилями виховання. Я пояснила батькам що існують чотири стилі батьківського виховання: поблажливий, спрямувальний, стиль самоусунення, владний стиль. Коротка характеристика стилів виховання в додатках.(Додаток №1).

Також за допомогою цієї методики можна дати характеристику стилю виховання, що визначають 2 аспекти контроль і підтримка.

Контроль - це аспект батьківства, в якому дорослі намагаються сформувати поведінку своєї дитини.

Підтримка – те, як батьки визнають і відповідають на потреби дітей.

Після цього роздала їм анкети для заповнення.(Додаток №2) Дослідження проводила групою людей складом 21 людина. Кожна бланка містить 20 пунктів. Батьки прочитали кожен пункт окремо і ставили собі відмітки від 1 до 5, де 1- «абсолютно не згоден», 2 – «не згоден», 3 - «не можу вирішити», 4 – «загалом згоден» 5 – «цілком згоден». Після того, як батьки оцінили кожен із пунктів анкети, я зібрала заповнені анкети і зробила підрахунок голосів кожної анкети окремо.

Аналізувала я анкети згідно з ключем.(Схема в додатках Ключ до анкети №3). Ключ зображений у вигляді вісі координат: вісь Х відображає рівень батьківського контролю, а вісь У – рівень підтримки притаманної певному стилю. Чим вищий арифметичний показник, тим вища цінність, притаманна певному стилю.

Обробка результатів показала, що з 21 батьків 11 мають досить повні знання про виховання дітей шостого року життя. Наприклад, мама Насті Б. знає, як треба правильно виховувати дитину, що для цього потрібно зробити, як будувати відносини з дитиною, регулювати своє емоційне ставлення та поведінку.

Десять родин мають недостатньо знань про дитину, виділяють ту чи іншу сторону в її вихованні.

Одна сім'я має часткові уривчаті знання про дитину та її виховання вони необізнані в цьому питанні.

Таким чином, я констатувала, що більшість батьків володіють достатнім рівнем знань про особливості віку своєї дитини, про форми, способи, методи виховання.

Проаналізувавши відповіді батьків за результатами даної методики, я зробила для себе висновок, що є сім'ї, які знають як правильно виховувати дитину, що для цього потрібно зробити, як будувати відносини з дитиною, регулювати своє емоційне відношення і поводження. Але на жаль є і такі сім'ї, яким потрібно дати пораду, допомогти їм як правильно виховувати своїх дітей.

В дійсності, після дослідження я зрозуміла, чому діти, яких я вже добре знаю, в різних ситуаціях поведуться по-різному. Наприклад, діти із спрямованим стилем: – уміють самостійно приймати рішення і відповідати за свої вчинки, вони ініціативні і цілеспрямовані. Уміють будувати близькі й доброзичливі відносини з оточуючими їх дітьми. Вони мають власну думку і зважають на думку іншого.

Діти із владним стилем виховання більш сковані, не можуть прийняти рішення, не мають власного бажання, у них підвищена агресивність, груба поведінка у відношенні до інших.

Діти з поблажливим стилем виховання байдужі до близьких і друзів, у них відсутнє бажання подбати про когось, допомогти, підтримати .У їхньому житті все складається без заборон, вони розбещені і безвідповідальні.

Результати підрахунку систематизувала в узагальнюючу таблицю:

Узагальнення результатів дослідження

Таблиця №1

№	Прізвище, ім'я	1	2	3	4
		Поблаж - ливий	Спряму – вальний	Самоу – сунення	Владний
1	А.А.		+		
2	О.В.		+		
3	В.О.		+		
4	А.О.	+			
5	М.М.		+		
6	А.С.				+
7	К.Й.	+			
8	Д.О.	+			
9	А.О.		+		
10	Б. В.				+
11	К.Ю.				+
12	Т.М.				+
13	І.І.		+		
14	В.В.		+		
15	А.М.				+
16	Я.М.			+	
17	С.С.		+		
18	В.В.	+			
19	Е.Й.		+		
20	О.Й.		+		
21	В.В.		+		
	Всього	4	11	1	5

Після обробки результатів, я визначила конкретну кількість сімей, що відносяться до певного стилю виховання.

Отже, сімей із високим рівнем підтримки і контролю 11 - це спрямувальний стиль виховання. Із владним стилем, де високий контроль, низька підтримка ми маємо 5 сімей, 4 сім'ї із поблажливим стилем, де низький контроль, високий рівень підтримки, із стилем самоусунення - 1 сім'я , де низький контроль і низький рівень підтримки.

Зіставляючи поведінку дитини і стиль сім'ї, де дитина виховується, я з'ясувала наступне:

В усіх 11 дітей з родин із спрямовальним стилем виховання високий рівень соціалізації.

З 9 родин із поблажливим та владним стилем виховання, 3 дитини із високим рівнем соціалізації, інші із середнім.

У дитини із стилем виховання самоусунення, низький рівень соціалізації.

Такий тип дослідження тобто результати, мені допомогли донести до відома батьків важливість знань про стилі виховання.

Кожен з батьків проаналізував, який характерний стиль батьківської поведінки для нього, і що потрібно змінити в своїй поведінці. Тому що найкраще адаптуються в житті діти спрямовальних батьків.

В основному анкетування проходило в теплій і дружній обстановці, батьки ділилися враженнями про проведене анкетування. Вони прийшли до загальної думки, що стали по-іншому дивитися на своїх дітей, переглянули свої відносини з ними, стали звертати увагу на свою дитину як на особу.

Мама Крістіни Й. сказала: "Мені так сподобалося ваше анкетування, я відкрила багато нового для себе, зрозуміла, у чому ми допускали помилки при вихованні своєї дочки. Тепер у нас вдома буде сприятлива атмосфера і нашу сім'ю можна назвати щасливою".

Нам дорослим часом буває важко зрозуміти один одного. Нас нерідко дратують і слова, і звички найдорожчої і близької людини? Це роздратування часом переростає в неприйняття і призводить до взаємних докорів і сварок.

Ці відмінності між близькими людьми пов'язані з індивідуальними особливостями людини. Ось чому так непросто одним зрозуміти інших і допустити можливість іншого способу життя.

Щоб все змінити на краще і підвищити рівень успішної соціалізації дітей, необхідно щоб батьки усвідомлювали свої недоліки і прагнули їх виправляти. І тому я розробила деякі рекомендації для батьків із відповідним стилем сімейного виховання. (Додаток №5)

3.1 Озброєння батьків знаннями про психічне здоров'я

ДИТИНИ

Світ дитинства - особливий світ. І не кожен дорослий здатний увійти в нього. Це світ ніжної і трепетної душі, але часто в ньому панують жорстокість і неприйняття того, що дуже значимо й важливо для дорослих.. І якщо нам, дорослим, буває важко зрозуміти один одного, то чи варто дивуватися складнощів у взаєминах з дітьми? Ми, дорослі, не усвідомлюємо, що дитина в силу своїх вікових особливостей не в змозі зрозуміти нас, нашу точку зору. Тому нас дратує те, що діти не помічають труднощів, з якими ми стикаємося щодня, не розуміють наше бажання дати їм усе найкраще, не цінують зусиль по їх вихованню. Навчитися розуміти стан душі дитини, зробити так, щоб його розвиток відбувався не з примусу («це він повинен знати в своєму віці»), а в процесі радісної співпраці з дорослим, це велике батьківське мистецтво.

Уявлення про те, що для виховання потрібні спеціальні знання, ще не відклалися в свідомості значної частини батьків. Більшість вважають, що виховання відбувається на інтуїтивному рівні, інколи дорослі поводяться так, немов будь-який із них буде відмінним батьком, варто тільки народити дитину. Насправді існує необхідність допомоги батькам у вихованні дітей. Існує значна кількість речей, які необхідно знати, щоб правильно налагодити стосунки і дати дитині повноцінне виховання.

Сімейне виховання має величезне значення у вихованні, освіті і становленні будь-якої людини. Можна сказати, що це фундамент, на якому будуватиметься все подальше життя. І від того наскільки добротний, і твердий цей фундамент залежить дуже багато чого в долі людини.

Батьківство — дуже важлива частина самореалізації дорослої людини. Батьки вбачають у дітях своє продовження. Їм боляче бачити, якщо їхня дитина страждає від якогось недугу, або якщо вона не така, як всі. У такій ситуації батьків не можна заганяти у глухий кут. Якщо людина не знає, що робити, а їй наголошують на помилках і промахах, то навчитися вона навряд чи зуміє, а ось підсилити соціальне сирітство своїх дітей і внуків — зможе. Батьків теж потрібно формувати, виховувати, але з урахуванням їхнього вікового і життєвого досвіду. Навчати дорослих інколи значно складніше, ніж дітей, а ступінь такту, чуйності, терпіння і професіоналізму повинна бути та сама.

Як зазначає великий педагог, академік Шалва Амонашвілі, внутрішній вогонь, закладений у дитині природою, з'являється перед нами у трьох основних пристрастях:

Перша пристрасть — це пристрасть до Розвитку. Дитина не може не розвиватися — духовно, морально, розумово, фізично.

Друга пристрасть — це пристрасть до Дорослішання. Діти прагнуть до дорослішання, хочуть бути старшими. Підтвердження тому — зміст рольових ігор, у яких кожна дитина бере на себе “обов’язки дорослої людини. Задоволення пристрасті до дорослішання відбувається в спілкуванні, в першу чергу з дорослими.

Третя пристрасть — це пристрасть до Свободи. Дитина виявляє її з раннього дитинства. В різних формах і багатогранно. Особливо сильно вона виявляє себе, коли дитина 2-3-річного віку намагається вислизнути з-під оцінки дорослих, і прагне утвердити свою самостійність: “Я сам!” [Амонашвілі,2007,130].

Зрозуміло, що дітям не можна дозволити все. Вседозволеність може згубно позначитись на їхній долі, але потрібно зрозуміти і те, що дітей не можна виховувати у всезабороняючій атмосфері, не можна їх постійно тримати в “своїх руках “, силувати і примушувати проти їхньої волі.

Існують правила виховання і якщо батьки будуть їх додержувати, це їм допоможе виростити доброзичливих, чуйних і здорових дітей.(Додаток№6)

Кінцевим результатом дотримання всіх правил незалежно від їх змісту є виховання в дітей уміння керуватися загальними вимогами, відповідально ставитися до дорученої справи, справедливо розв’язувати суперечки, проявляти взаємну повагу, елементи взаємодопомоги, уміння поєднувати свої інтереси з інтересами товаришів та дорослих, тобто вміння поводитися серед людей.

“Дитина не тільки готується до життя — вона вже живе. Потрібно відкрити дитині саме життя. Допомогти їй проводити спостереження над явищами життя, черпати з них досвід для його поліпшення, вибрати в ньому вірний шлях ” Ш.Амонашвілі.[Амонашвілі, 2007,131]

Виховуючи, будемо виховуватись самі, адже справжнє виховання дитини — у вихованні самих себе.

Є різні точки зору на виховання, важливо тільки, щоб батьки не забували про найголовніше - якомога більше любові до дитини, більше справжньої обережності за його розвиток, більше уваги до його внутрішнього світу, до її людської своєрідності, як можна більше поваги, яка передбачає віру в його сили.

Висновки

Світова практика психологічної допомоги дітям та їх батькам показує, що навіть дуже важкі проблеми виховання цілком розв'язні, якщо вдається відновити сприятливий стиль спілкування в родині. Стиль батьківських взаємин мимоволі відбивається в психіці дитини. Це відбувається дуже рано, ще в дошкільному віці, як правило, несвідомо. На стиль ж виховання, як показали результати проведеного мною дослідження, впливають особистісні якості батьків. Хотілося б ще відзначити, що для мене цікавим було порівняти характеристики батьківських стилів виховання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що найбільш сприятливий для виховання є спрямувальний стиль. Це саме мені показало і проведене анкетування з батьками моєї групи тому, що більшість з них застосовує цей стиль виховання.

Про важливі умови повноцінного виховання добре сказала свого часу Н.К. Крупська: «Якщо члени сім'ї люди чуйні, якщо у них широкі громадські інтереси, якщо праця з'єднує сім'ю в дружний союз, сім'я буде мати гарний вплив на дитину».[Прохорова 2007,130]

Принцип єдності слова і справи все більше утверджується в нашому житті. Стосовно до виховання дітей у родині цей принцип означає, що не одними лише словами, настановами, повчаннями повинні впливати батьки на розвиток особистості дитини, але перш за все особистим прикладом, живою участю у всіх справах свого сина, своєї дочки. Адже день, прожитий дитиною, не повернеш. Пізніше батьки з сумом виявляють, що щось не встигли зробити, щось упустили, не здійснили якихось намірів, пов'язаних з розвитком дитини.

Для мене мало велике значення допомогти батькам усвідомити, в чому полягає правильне виховання дітей. Що батьки зрозуміли, що для кожної сім'ї найдоцільнішим є спрямувальний стиль виховання - коли батьки готові в разі потреби допомогти дитині, постійно спілкуються з дитиною, вірять в її здатність до успішної самостійної діяльності.

Батьки найбільш значимі для дитини люди і саме від того, який стиль виховання оберуть батьки, залежить якою людиною агресивною чи доброю, відкритою чи замкненою вона стане.

Упродовж багатьох століть батьки можуть усвідомити одну просту річ, що врешті-решт від дитини вони отримують те що в нього вкладають.

Rezümé

A pszichológia nemzetközi gyakorlata a gyermekeknek és szüleiknek nyújtott segítség terén azt mutatja, hogy még a nagyon nehéz nevelési gondokra is van megoldás, ha sikerül visszaállítani a család kommunikációjában a kedvező hangnemet. A szülők egymáshoz való viszonya akaratlanul is tükröződik a gyermekek pszichikájába. Ez nagyon korán megfigyelhető, már óvodás korban, és rendszerint nem tudatos.

A nevelési stílusra, amint az általam végzett felmérések is mutatják, hatással van a szülők jellemének sajátosságai. Szeretném még megjegyezni, hogy nagyon érdekes volt számomra a szülők különböző nevelési stílusainak összehasonlítása.

A pszicho-pedagógiai irodalom elemzése azt mutatja, hogy a legeredményesebb nevelési stílus a célirányos (tudatos, következetes) nevelési forma. Ugyan ezt mutatja a csoportomban végzett felmérés eredménye is a szülők által kitöltött kérdőívek alapján, mivel a többségük ezt a nevelési módszert alkalmazza.

A helyes értékű nevelés módszeréről M. K. Krupszka így nyilatkozott: Akkor van jó hatással a család gyermekére, ha a családtagok érzékenyszívűek, széles körben befogadóképesek, ha a munka összetartja a családot.[Prahavá,2007,130]

Az egységesség elve egyre inkább jelen van életünkben. A gyereknevelésnél úgy értelmezzük az egységességet, hogy nem csak szavakkal, parancssal, tanítással befolyásolhatjuk a gyermek egyéniségének fejlődését, hanem elsősorban egyéni példával és részvétellel.

Tehát a gyereknevelés fő feltétele, a gyermek személyiségének harmónikus és sokoldalú fejlettsége, mely a későbbiekben elősegíti az önnálló munkatevékenységet. Hiszen a megélt nap a gyermek életében nem tér soha többé vissza. Nagyon gyakran a szülők azt veszik tudomásul, hogy nem fordítottak elegendő időt a gyermek személyiségének fejlesztésére.

Ezért a legmegfelelőbb nevelési stílus az, amikor a szülők segítőkészek, sokat kommunikálnak a gyerekekkel és hisznek a gyerekek képességeiben.

Ezért számomra sokat jelentett tudomásul venni, és a szülők tudatára adni, milyen nevelési stílusok léteznek, és melyik számukra a leghatékonyabb a gyermeknevelésben.

A gyermek életében a szülők a legfontosabbak, éppen ezért nagyon fontos, hogy a szülők helyes nevelési stílust válasszanak, hiszen ettől függ hogy agresszív vagy jóságos, nyitott vagy zárkózott ember lesz gyermekünk.

Évszázadokon át a szülők ráébrednek egy egyszerű tényre, hogy azt kapják gyermekeiktől, amit befektetnek.

Список використаної літератури:

1. Андреева Г.М. Социальная психология : учебник – М. : Наука, 1994.
2. Амонашвілі Ш.О. Посмішка моя, де ти? - Хмельницький, 2007.
3. Божович Л.І. Особистість і її формування в дитячому віці. - М.: Просвещение, 1998.
4. Булахова С. На шляху до взаємодії. Поради батькам. // Психолог, № 12, 2003
5. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста: Сборник статей / Под ред. А.Н.Леонтьева, 1995.
6. Голованова Н.В. Социализация и воспитание ребенка : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений 2004.
7. Говорухін Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку. 2002.
8. Журнал «Психолог», травень 20 (452), 2011
9. Загвязинський У. І «Личностно-соціальний підхід вчених» журнал «Педагогіка»№3, 2006.
10. Земська М.Р. «Сім'я і особистість», М.: вид. «Прогрес», 1999 р.
11. Ковальов С.В. Психологія сімейних стосунків. – К.: Наука, 2001.
- 12.Ковбас Б. Костів В. Родинна педагогіка: УЗ-х т. Том 1. Основи родинних взаємовідносин – Івано – Франківськ, 2002р.
13. Кравець В. Гендерна педагогіка / В. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003.
- 14.Куликова Т. А. Сімейна педагогіка та домашнє виховання: Підручник для взаємовідносин – Івано – Франківськ, 2002р.
15. Лисенко Н.В. Кирста Н.Р. Педагогіка Українського Дошкілля. 2010р.
16. Макаренко А.С. Книга для родителей. – М.: Педагогика,1990.
17. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання навчальний посібник. 2011р.
18. Москаленко В.В. Соціальна психологія 2005.
19. Мудрик А.В. «Соціалізація людини» - 2007.
20. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. 2006р. .
21. Петлюк А. А. Сім'я як первинне джерело психічного здоров'я дитини дошкільного віку 2013р.
22. Прохорова А. И. Мы и наши дети: как построить отношения в семье. 2007р.
23. Роншбург Й. «Класифікація стилів виховання» <https://krisztamami.wordpress.com/>
24. Семья в психологической консультации / Под. ред. А.А.Бодалева, В.В.Столина. – М.: Педагогика, 1998.
25. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: Навч.-метод. посіб. – К., 1996.
26. Титаренко В. І. Сім'я і формування особистості. - М.: Думка, 1987.

27. Усатенко Г. Духовний храм людини: сім'я, родина, рід // Освіта. – 2002. – № 34
28. Федоришин Г. М. Психологія становлення особистості у батьківській сім'ї. Івано – Франківськ, 2006р.
29. Целуйко В. М. Вы и ваши дети. 2004р.
30. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений. 2000р.